

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

«МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Комплекс навчально-методичного забезпечення
для підготовки аспірантів за спеціальністю
053 «Психологія»
очна форма навчання
Рекомендовано Вченою радою ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

КИЇВ –2016

Методологія наукових досліджень: комплекс навчально-методичного забезпечення для підготовки аспірантів за спеціальністю 053 «Психологія» / Укл. : С. Ю. Гуцол. – К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2016. – 26 с.

Навчальне видання

Методологія наукових досліджень
Комплекс навчально-методичного забезпечення
для підготовки аспірантів за спеціальністю
053 «Психологія»
очна форма навчання

Укладач: Гуцол Світлана Юріївна, доктор психологічних наук, доцент

Відповідальний редактор: Воляннюк Наталія Юріївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки

Рецензент: Попов Костянтин Леонідович, кандидат юридичних наук, заступник декана ФСП з навчально-виховної роботи та навчально-методичної роботи, доцент кафедри публічного права

Анотація

Предметом навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» є методологічні основи наукових досліджень та практичної діяльності в психології. Методологія наукових досліджень – галузь психології, яка вивчає системи методів у психологічній науці, створення моделей наукової діяльності та окремих її видів. Метою навчальної дисципліни є формування в аспірантів здатностей проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових ідей та соціально-психологічних явищ; розробляти понятійно-категоріальний апарат власних наукових досліджень з психології; проводити теоретичні й експериментальні дослідження з психології.

Аннотация

Предметом учебной дисциплины «Методология научных исследований» являются методологические основы научных исследований и практической деятельности в психологии. Методология научных исследований – область психологии, которая изучает системы методов в психологической науке, создание моделей научной деятельности и отдельных ее видов. Целью учебной дисциплины является формирование у аспирантов способностей проводить критический анализ, оценку и синтез новых идей и социально-психологических явлений; разрабатывать понятийно-категориальный аппарат собственных научных исследований по психологии; проводить теоретические и экспериментальные исследования по психологии.

Summary

The subject of discipline «Research Methodology» is methodological principles of research and practice in psychology. The methodology of research is the field of psychology, which studies system of methods in psychological science, drafting models of research activity and its particular types. The purpose of the discipline is to develop postgraduate students' skills to carry out critical analysis, evaluation and synthesis of new ideas and socio-psychological phenomena, to develop conceptual and categorical definitions of their own research in psychology, to perform theoretical and experimental research in psychology.

З М І С Т

I.	Загальні відомості.....	5
II.	Розподіл навчального часу.....	5
III.	Мета і завдання навчальної дисципліни.....	6
IV.	Зміст навчального матеріалу.....	7
1.	Розподіл навчального часу за темами.....	8
2.	Лекційні заняття.....	9
3.	Семінарські заняття.....	16
4.	Самостійна робота аспіранта.....	18
V.	Індивідуальні завдання.....	19
VI.	Контрольні роботи.....	19
VII.	Методичні вказівки.....	19
VIII.	Рекомендована література.....	20
Додаток А.	Рейтингова система оцінювання.....	22
Додаток Б	Перелік питань до заліку.....	25

I. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» передбачена навчальним планом факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (КПІ ім. Ігоря Сікорського), розробленим відповідно до освітньо-наукової програми третього освітньо-наукового рівня доктор філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» має статус нормативної і належить до циклу дисциплін професійної підготовки аспірантів.

Методологія наукових досліджень – галузь наукової психології, яка вивчає дослідження системи методів у психологічній науці, складання моделей наукової діяльності та окремих її видів.

Предметом навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» є методологічні основи наукових досліджень та практичної діяльності в психології.

Навчальну базу дисципліни «Методологія наукових досліджень» становлять знання отримані при вивченні різноманітних курсів, що спрямовані на розкриття теоретичних, практичних та методологічних проблем психологічної науки, а також формування вмінь та навичок проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових та складних ідей та соціально-психологічних явищ.

Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» вивчається протягом одного семестру, в загальному обсязі 120 годин: аудиторної роботи – 10 годин, з яких лекції – 6 годин, семінарські заняття – 4 години; самостійна робота 110 годин. Розподіл навчального часу та темами наведено у тематичному плані.

Комплекс навчально-методичного забезпечення містить **плани лекційних та семінарських занять**, що дає можливість аспірантам ознайомитися із лекційним змістом навчального матеріалу, який опрацьовувався на відповідних заняттях.

На консультаціях згідно зі встановленим графіком опрацьовується складний для засвоєння навчальний матеріал.

Навчальний матеріал занять, на яких аспіранти були відсутніми, вивчається ними самостійно; контроль засвоєння матеріалу при цьому здійснюється у формі співбесіди в час, призначений для проведення консультацій, та в порядку, визначеному положенням про РСО.

Методика оцінювання рівня засвоєння матеріалу навчальної дисципліни передбачає використання рейтингової системи оцінювання. Шкала оцінювання – університетська. Формою семестрового контролю є письмова залікова контрольна робота.

II. РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

Розподіл навчальних годин викладено відповідно до робочого навчального плану.

Форма навчання	Всього	Розподіл навчального часу за видами занять			Семестрова атестація	
	Кредитів	Годин	Лекції	Семінарські заняття		СР
Очна	4	120	6	4	110	Диференційований залік

III. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни є формування в аспірантів:

- здатності проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових та складних ідей та соціально-психологічних явищ;
- здатності розробляти понятійно-категоріальний апарат власних наукових досліджень з психології;
- здатності проводити теоретичні й експериментальні дослідження з психології.

Основні завдання навчальної дисципліни

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- історії методологічних пошуків у психології;
- ролі і місця загально-психологічних і конкретно-психологічних принципів організації і проведення психологічних досліджень;
- теоретичних і емпіричних методів психологічного дослідження;
- загально-методологічних основ наукових досліджень;
- внеску фундаторів світових та вітчизняних психологічних шкіл у розкриття предмету і конструювання методів дослідження;
- технології розробки проекту наукового дослідження та впровадження його результатів;
- основ раціонального планування дослідницької діяльності;
- понятійно-категоріального апарату психологічних досліджень;
- особливостей стадії підготовки (орієнтування) у дослідницько-пошуковому процесі
- типів психологічних досліджень;
- основних нормативів експериментальної діяльності у психології;
- джерел формулювання наукових гіпотез;
- змістовного і формального планування психологічного експерименту;
- алгоритму експериментального дослідження;

уміння:

- виокремлювати методологічну складову феноменів психологічного знання;
- конкретизувати загальні принципи та провідні концептуальні положення відповідно до вимог певного завдання, певної ситуації;
- визначати мету і завдання наукового пошуку з урахуванням стану науки і потреби практики;
- здійснювати розробку відповідних методичних процедур при проведенні дослідження;
- здійснювати аналіз літератури за проблематикою наукового дослідження як створення передумови наукового пошуку;
- структурувати теоретико-методологічне знання, володіти навичками його моделювання;

- оцінювати методологічну обґрунтованість сучасних наукових пошуків у психологічній царині;
- обирати науковий напрям;
- формулювати гіпотезу та завдання науково-практичних психологічних досліджень;
- обирати адекватні науково-психологічні методи дослідження;
- обирати тип дослідження, адекватний специфіці професійних завдань, що розв'язуються експериментальним шляхом;

досвід:

- аналізувати результати обстеження, отриманих у процесі застосування експериментальних методик;
- вести протоколи процедури експериментального дослідження;
- адаптувати і узагальнювати результати сучасних психологічних досліджень для вирішення наукових і практичних проблем науковий та соціальний ефект виконаного дослідження.

IV. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Семінарські заняття	СР
1	2	3	4	5
Розділ 1. Наука і наукові дослідження в сучасному світі				
Тема 1.1. Наука як система знань і сфера людської діяльності	12	2	-	10
Тема 1.2. Загально-методологічні основи наукових досліджень	13	-	-	13
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 1	25	2	-	23
Розділ 2. Методологічні основи психологічних досліджень				
Тема 2.1. Загальнопсихологічні і конкретнопсихологічні принципи організації і проведення психологічного дослідження	13	-	-	13
Тема 2.2. Теоретичні методи психологічного дослідження	13	-	2	11
Тема 2.3. Емпіричні методи психологічного дослідження	13	-	2	11
Тема 2.4. Понятійно-категоріальний апарат психологічного дослідження	12	2	-	10
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 2	51	2	4	45
Розділ 3. Організація та проведення наукових досліджень з психології				
Тема 3.1. Види психологічних досліджень та етапи їх проведення	13	-	-	13
Тема 3.2. Вимоги до підготовки та оформлення дисертаційного дослідження за спеціальністю 053 Психологія	12	2	-	10
Тема 3.3. Представлення та впровадження результатів психологічного дослідження	13	-	-	13
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 3	38	2	-	36
Залікова контрольна робота	6	-	-	6
Всього годин	120	6	4	110

1. Розподіл навчального часу за темами

Розділ 1. Наука і наукові дослідження в сучасному світі

Тема 1.1. Наука як система знань і сфера людської діяльності

Поняття про науку. Описова, прогностична, проектно-конструкторська, технологічна та інші функції науки. Наука як соціальний інститут. Історичні передумови виникнення науки. Етапи розвитку науки. Наукові революції. Класифікація наук. Організація наукової діяльності в Україні.

Тема 1.2. Загально-методологічні основи наукових досліджень

Наукове дослідження як форма здійснення і розвитку науки. Класифікація наукових досліджень. Загальнонаукові принципи: єдності теорії і практики, детермінізму, доповнювальності, самоорганізації, системності, інваріантності. Вимоги до методів наукових досліджень. Класифікація методів. Проблема понятійно-категоріального апарату наукових досліджень.

Розділ 2. Методологічні основи психологічних досліджень

Тема 2.1. Загальнопсихологічні і конкретнопсихологічні принципи організації і проведення психологічного дослідження

Загальнопсихологічні принципи дослідження. Принцип єдності психіки і діяльності. Принцип єдності особистості та її життєдіяльності. Принцип особистісного підходу. Принцип об'єктивності психологічного дослідження. Принцип історизму. Принцип дослідження психологічних явищ у їхньому розвитку. Принцип саморозвитку. Принцип суб'єктності. Принцип системності. Конкретнопсихологічні принципи дослідження.

Тема 2.2. Теоретичні методи психологічного дослідження

Методи психології. Типологія методів. Методика. Теоретичне дослідження в психології. Теоретичні методи дослідження в психології, зокрема аналіз, реконструкція, моделювання, прогнозування. Операціоналізація понять у теоретичних дослідженнях. Теоретичне значення дослідження. Оформлення теоретичної частини роботи. Порядок опрацювання літературних джерел.

Тема 2.3. Емпіричні методи психологічного дослідження

Емпірична частина дослідження. Види експерименту. Методи здобуття емпіричного матеріалу. Визначення змінних. Поняття про вибірку досліджуваних. Вимоги до вибірки. Пілотажне дослідження. Інструктування. Процедура експерименту. Обробка емпіричних даних. Обробка та аналіз даних дослідження.

Тема 2.4. Понятійно-категоріальний апарат психологічного дослідження

Теорія і її категоріальна основа. Розробка понятійно-категоріального апарату як перший етап психологічних наукових досліджень. Обґрунтування актуальності теми дослідження. Визначення проблемної ситуації. Вивчення теоретичного і практичного стану розробки проблеми. Визначення об'єкту та предмету дослідження. Визначення мети та завдань дослідження. Формулювання робочої гіпотези. Вибір методів дослідження. Прогнозування наукової новизни, теоретичної та практичної значущості результатів дослідження.

Розділ 3. Організація та проведення наукових досліджень з психології

Тема 3.1. Види психологічних досліджень та етапи їх проведення

Види психологічних досліджень. Етапи проведення психологічних досліджень. Розробка понятійно-категоріального апарату дослідження. Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що

покладені в основу дослідження. Проведення дослідження. Обробка даних дослідження та оформлення результатів. Аналіз і інтерпретація результатів дослідження. Висновки.

Тема 3.2. Вимоги до підготовки та оформлення дисертаційного дослідження за спеціальністю 053 Психологія

Загальні рекомендації щодо оформлення кваліфікаційних робіт. Вимоги до формулювання теми кваліфікаційних робіт. Вимоги до окремих складових роботи. Вимоги щодо форматування роботи. Вимоги до наукового стилю мовлення. Основні вимоги до реферування та цитування літератури. Поняття про авторські права.

Тема 3.3. Представлення та впровадження результатів психологічного дослідження

Форми відображення результатів наукового дослідження. Поняття про наукову статтю та її структуру. Тези доповіді на науковій конференції. Особливості підготовки наочного матеріалу для захисту результатів дослідження: комп'ютерні презентації, слайдові доповіді, стендові доповіді. Впровадження результатів дослідження.

2. Лекційні заняття

Лекція 1. Наука як система знань і сфера людської діяльності (2 год.)

Тема 1.1. Наука як система знань і сфера людської діяльності

Перелік основних питань:

1. Поняття про науку: визначення та функції.
2. Наука як соціальний інститут.
3. Етапи розвитку науки.
4. Класифікація наук.
5. Організація наукової діяльності в Україні.

Завдання на СР:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Визначити поняття науки.
2. Охарактеризувати описову, прогностичну, проектно-конструкторську, технологічну та інші функції науки.
3. Розкрити розуміння науки як соціального інституту.
4. Дати характеристику історичних передумов виникнення науки.
5. Виокремити етапи розвитку науки.
6. Проаналізувати основні наукові революції.
7. Навести класифікацію наук.
8. Охарактеризувати організацію наукової діяльності в Україні.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 2; 3-5; 8; 10.

Конспект лекції

Наука – це процес творчої діяльності по отриманню нового знання, і результат цієї діяльності у вигляді цілісної системи знань, сформульованих на основі певних принципів. Наука є найвищим шаблоном розумового розвитку людини,

вершинним і найспецифічнішим досягненням людської культури. Наука – сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення і систематизація об'єктивних знань про дійсність; одна з форм суспільної свідомості. У процесі історичного розвитку наука перетворилася на продуктивну силу і важливий соціальний інститут. Вона впливає на державне, соціальне і громадське життя. Наука завжди розвивається у конкретних історичних умовах, які зумовлюються передусім рівнем розвитку суспільства.

Систему наукових знань утворюють виявлені факти, їх понятійний, якісний і кількісний опис, а також емпіричні закономірності, що були встановлені шляхом їх аналізу. Проте для цілісного наукового уявлення про дійсність необхідно визначити те загальне або спільне, яке стосується всього світоутворення чи окремих його частин - закон або групу законів. Найважливішою ознакою науки є метод дослідження - сукупність прийомів і операцій, способів обґрунтування системи знань, контролю об'єктивності отриманих результатів, побудови моделей дійсності.

Функції науки виділяють в залежності від загального призначення її галузей та їх ролі в освоєнні навколишнього світу з конструктивною метою. Функції науки – це зовнішні прояви будь-яких її істотних властивостей. Функції науки виділяються за основними видами діяльності дослідників, їх основним завданням, а також сфері застосування отриманих знань. Таким чином, основні функції науки можна визначити як пізнавальну, світоглядну, виробничу, соціальну та культурну.

Пізнавальна функція є основоположною, заданою самою суттю науки, призначення якої полягає в пізнанні природи, людини і суспільства в цілому, а також в раціонально-теоретичному осягненні світу, поясненні процесів та явищ, відкриття закономірностей і законів, здійсненні прогнозування і т.д. Світоглядна функція багато в чому переплітається з пізнавальною. Виробнича функція, яку також можна назвати техніко-технологічною функцією, необхідна для впровадження інновацій, нових форм організацій процесів, технологій та наукових нововведень у виробничі галузі. Соціальна функція почала виділятися особливо істотно в останній час. Культурні функції науки (або освітні) зводяться до того, що наука є свого роду феноменом культури, важливим фактором розвитку людей, їх освіти та виховання.

Однією з найбільш розвинених концепцій науки як соціального інституту є концепція американського соціолога Р. Мертона (1910-2003). Вона базується на методології структурно-функціонального аналізу, з позицій якого будь-який соціальний інститут – це насамперед специфічна система відносин, цінностей і норм поведінки.

Наука як соціальний інститут – це співтовариство професіоналів-дослідників, яке має: представлення про спільність мети; стійкі традиції; авторитет; самоорганізацію. У цьому інституті відсутні: механізми влади; прямий примус; фіксоване членство. З погляду Р. Мертона, мета науки як соціального інституту - постійне зростання масиву посвідченого наукового знання. Р. Мертон сформулював також чотири імперативи, які регулюють діяльність наукового співтовариства: універсалізм, колективізм, організований скептицизм і безкорисливість.

Історичний розвиток науки був нерівномірним. Стадії швидкого і навіть стрімкого прогресу змінювались періодами застою, а іноді й занепаду. В античні часи фізико-математичні науки особливого розвитку набули на теренах Давньої

Греції та Давнього Риму, а в середньовіччі їх центр перемістився на Схід, передусім в Індію та Китай. У Нову добу ініціативою в розвитку фізико-математичних наук знову заволоділа Європа. Протягом усієї історії науки взаємодіяли дві тенденції, які доповнювали одна одну - до поглиблення спеціалізації й посилення прагнення до інтеграції. Одночасно з диференціацією науки, її поділом на нерідко дуже спеціалізовані дисципліни відбувається і її поступова інтеграція, яка ґрунтується на поєднанні наукових методів, ідей та концепцій, а також на необхідності з єдиної точки зору розглянути зовні різноманітні явища. До найважливіших наслідків інтеграції науки належать спрощення оброблення і пошуку інформації, звільнення її від надлишку методів, моделей та концепцій. З розчленуванням науки на окремі дисципліни між ними залишається менше зв'язків, ускладнюється обмін інформацією.

Структура і функції науки тісно пов'язані. Об'єктивне існування включає три основні сфери: природу, людину і суспільство. У зв'язку з цим в структурі науки виділяються три головні елементи. За сферою досліджуваної дійсності наукові знання поділяються на природознавство (науки про природу) і суспільствознавство (науки про людину та науки про суспільство). Природознавство досліджує все, що відноситься до природи. Воно відображає логіку природи. Структура природничо навчань і знань складна і різноманітна. У неї входять знання про речовину, взаємодії речовин, хімічних елементів, живої матерії, Землі, Космосі. Звідси розвиваються фундаментальні природничі напрямки. Суспільствознавство вивчає суспільні явища, системи, їх структури, процеси і стани. Ці науки дають знання про різних громадських зв'язках і відносинах між людьми.

В Україні наукові дослідження проводяться як державними, так і приватними організаціями. Державний сектор науки представлений Національною академією наук (НАН) України, галузевими академіями наук, науковими підрозділами університетів, дослідними організаціями підпорядкованими окремим міністерствам. 26 листопада 2015 року Верховна Рада України прийняла новий «Закон про наукову і науково-технічну діяльність». Цей Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади.

Уперше на законодавчому рівні вводиться поняття «науковий підрозділ». У документі також вводиться ряд нових положень, які передбачають можливість науковим установам за погодженням з власником (власниками) входити в інші об'єднання юридичних осіб зі збереженням статусу юридичної особи та фінансової самостійності з метою виконання своїх статутних завдань. Законом вводиться норма, згідно якої державним науковим установам і державним університетам, академіям, інститутам надається право бути співзасновниками господарських товариств з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності. Проектом закону законодавчо нормується створення такого елементу інфраструктури наукової та науково-технічної діяльності як центр колективного користування науковим обладнанням. Центри колективного користування науковим обладнанням створюються з метою надання доступу вітчизняним та іноземним вченим до унікального устаткування для проведення ними наукових досліджень, залучення студентів, магістрів, аспірантів та молодих вчених у

науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Закон також містить нову статтю, яка передбачає створення Національного фонду досліджень України, основною функцією якого буде грантова підтримка виконання наукових досліджень і розробок, розвиток матеріально-технічної бази наукових досліджень і розробок високого рівня, організація та проведення конференцій, симпозіумів та інших комунікативних заходів, стажування наукових працівників, у тому числі за кордоном, популяризація науки. Крім того, положеннями проекту закону передбачено створення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій. Створення такої ради як постійно діючого консультативно-дорадчого органу при Кабінеті міністрів дасть можливість забезпечити ефективну взаємодію представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектора економіки.

Лекція 2. Понятійно-категоріальний апарат психологічного дослідження (2 год.)

Тема 2.4. Понятійно-категоріальний апарат психологічного дослідження

Перелік основних питань:

1. Розробка понятійно-категоріального апарата як перший етап психологічних наукових досліджень.
2. Вибір методів дослідження.
3. Прогнозування наукової новизни, теоретичної та практичної значущості результатів дослідження.

Завдання на СР:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Розкрити поняття теорії та її категоріальної основи.
2. Охарактеризувати розробку понятійно-категоріального апарата як перший етап психологічних наукових досліджень.
3. Розкрити значення теоретичного і практичного стану розробки проблеми для психологічного дослідження.
4. Навести визначення об'єкту та предмету дослідження.
5. Розкрити поняття мети та завдань дослідження.
6. Визначити поняття робочої гіпотези.
7. Навести критерії вибору методів дослідження.
8. Визначити поняття наукової новизни, теоретичної та практичної значущості результатів дослідження.

Література:

Основна: 2-5.

Додаткова: 4; 7; 8; 10.

Конспект лекції

Будь-яке наукове дослідження складається з ряду необхідних етапів, до яких відносяться:

- попереднє ознайомлення з практикою і літературою та розробка наукового апарату;
- ознайомлення з проблемою з літературних джерел;
- уточнення наукового апарату;
- розробка плану роботи;
- систематичне накопичення матеріалу;

- зведення та математична обробка результатів;
- теоретичне обґрунтування результатів дослідження; формулювання, висновків;
- впровадження результатів дослідження в практику.

Першим етапом дослідження є формулювання понятійно-категоріального апарату. Понятійно-категоріальний апарат – це основні положення, котрі визначають спрямованість, логіку та умови підготовки і проведення дослідження. Науковий апарат включає: актуальність дослідження; протиріччя; проблему; тему; об'єкт; предмет; мету, гіпотезу, завдання, методи, наукову новизну та практичну значущість дослідження.

Актуальність дослідження визначається тим, наскільки його результати будуть сприяти вирішенню конкретних практичних задач або сприятимуть усуненню існуючих протиріч у суспільному житті, у виробництві, в освіті тощо. Новизна дослідження може полягати у тому, що на його основі можуть бути встановлені нові закономірності (наприклад, технічні, психологічні, педагогічні, історичні, фізичні та багато інших) та визначені шляхи їх застосування для конкретних практичних потреб людини або суспільства в цілому.

Будь-яке дослідження починається з аналізу реального протиріччя, яке існує в науці та практиці, що полягає у невідповідності між потребами практики і рівнем наявних знань, необхідних для забезпечення цих проблем. Тому при обґрунтуванні актуальності дослідження важливо з самого початку з'ясувати основні протиріччя (суперечності). Для обґрунтування необхідності проведення дослідження тієї чи іншої проблеми слід проаналізувати стан її розв'язання в педагогічній практиці, вказати на недоліки існуючої методики навчання чи виховання.

У відповідності з проблемою формулюється тема, яка певною мірою показує рух від досягнутого наукою, від традиційного, старого до нового. Тема дослідження – це конкретизація і вичерпне визначення досліджуваного явища, сфери, межі досліджень. Вимоги до теми: актуальність, відповідність потребам науки і практики, недостатній рівень розробленості.

Об'єкт дослідження. У філософії пізнання визначено як діалектичний процес взаємодії суб'єкта з об'єктом. Суб'єктом пізнання може бути окремий індивід, соціальна група, суспільство в цілому, які здійснюють пізнавальну діяльність. До об'єктів пізнання відносять конкретні речі, явища або процеси, на які безпосередньо спрямована пізнавальна діяльність суб'єкта. Предметом дослідження виступає частина об'єкта, його сторона, аспект, або “кут зору”, під яким вивчається об'єкт.

Обов'язковими компонентами наукового апарату, в яких конкретизується предмет, є мета і завдання дослідження. Мета – це передбачуваний результат, модель результату. Як уже зазначалось, завдання дослідження – це конкретизація мети. Їх у дослідженні доцільно виділяти 3-5. Структура наукової роботи має будуватись у відповідності з логікою завдань.

Наукова новизна - поняття, яке пов'язує суб'єктивні та об'єктивні моменти, що виражають зрештою ставлення дослідника до результату. Формулювання наукової новизни передбачає визначення рівня, вагомості серед наукових фактів та значущості як типу нового знання, концепції, методики, рекомендацій, що раніше не мали аналогів у науці та практиці.

Теоретична значущість є центральною характеристикою наукового дослідження в ракурсі перспективності, доказовості, концептуальності отриманих результатів.

Практична значущість характеризується реальними зрушеннями у навчанні, досягнутими завдяки впровадженню в навчальну практику результатів дослідження.

Стратегічні методологічні положення і принципи знаходять своє тактичне втілення в методах дослідження. Метод (гр. *methodos*) – спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя. Це також сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. Методика (гр. *methodike*) – сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи. Методика дослідження – це система правил використання методів, прийомів та операцій.

Вибір конкретних методів дослідження диктується характером фактичного матеріалу, умовами і метою конкретного дослідження. Методи є упорядкованою системою, в якій визначається їх місце відповідно до конкретного етапу дослідження, використання технічних прийомів і проведення операцій з теоретичним і фактичним матеріалом у заданій послідовності. Досить поширеним є поділ основних типів методів за двома ознаками: мети і способу реалізації. Розрізняють також методи теоретичних та емпіричних досліджень. Такий розподіл методів завжди умовний, оскільки з розвитком пізнання один науковий метод може переходити з однієї категорії в іншу.

Лекція 3. Вимоги до підготовки та оформлення дисертаційного дослідження за спеціальністю 053 Психологія (2 год.)

Тема 3.2. Вимоги до підготовки та оформлення дисертаційного дослідження за спеціальністю 053 Психологія

Перелік основних питань:

1. Вимоги до формулювання теми кваліфікаційних робіт.
2. Вимоги до окремих складових роботи.
3. Вимоги щодо форматування роботи та наукового стилю мовлення.
4. Основні вимоги до реферування та цитування літератури.
5. Поняття про авторські права.

Завдання на СР:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Сформулювати загальні рекомендації щодо оформлення кваліфікаційних робіт.
2. Навести вимоги до формулювання теми кваліфікаційних робіт.
3. Охарактеризувати вимоги до окремих складових роботи.
4. Навести вимоги щодо форматування роботи.
5. Сформулювати вимоги до наукового стилю мовлення.
6. Охарактеризувати основні вимоги до реферування та цитування літератури.
7. Розкрити поняття авторських прав.

Література:

Основна: 1-5.

Додаткова: 2; 3-5; 6; 9.

Конспект лекції

Тема дисертації повинна бути лаконічною, без скорочень, відповідати обраній науковій спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми (завдання), вказувати на мету і предмет дисертаційного дослідження та його завершеність. Структура дисертації повинна мати такі структурні елементи: титульний аркуш; зміст; перелік умовних позначень (за необхідності); основну частину (вступ, загальна методика та методи досліджень, результати власних досліджень, узагальнення та обговорення досліджень); висновки; пропозиції виробництву (за необхідності); анотація; додатки (за необхідності). Текст друкується на обох сторонах аркуша формату А 4 (210×297 мм) або А5 (148 × 210 мм). Кожний структурний елемент починається з нової сторінки.

Зміст дисертації повинен містити назви структурних елементів, заголовки (за їх наявності) із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів подається, за необхідності, у вигляді окремого списку.

У вступі подається загальна характеристика дисертації, яка повинна містити: актуальність теми; мета і завдання дослідження; методи дослідження; наукова новизна отриманих результатів; практичне значення отриманих результатів (за наявності); особистий внесок здобувача; презентація результатів дослідження; відомості про кількість публікацій.

Актуальність теми та доцільність дисертаційного дослідження для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва обґрунтовують шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми. Формулюється мета дослідження і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Перераховуються використані наукові методи дослідження та змістовно визначається, що саме досліджувалось кожним методом. Вибір методів дослідження повинен забезпечити достовірність отриманих результатів та висновків. Для формулювання наукової новизни отриманих результатів аргументовано, коротко та чітко викладаються наукові положення, які виносяться на захист, зазначається відмінність отриманих результатів від відомих раніше та ступінь новизни отриманих результатів. За наявності практичного значення отриманих результатів для їх формулювання надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. Відзначаючи практичну цінність одержаних результатів, необхідно подати інформацію про ступінь їх готовності до використання або масштабів використання. Відомості про впровадження результатів досліджень необхідно подавати із зазначенням найменувань організацій, в яких здійснено впровадження, форм реалізації та реквізитів відповідних документів. Якщо у дисертації використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими здобувачем опубліковані наукові праці, то обов'язково зазначається у дисертації конкретний особистий внесок здобувача в такі праці або розробки.

Розділи дисертації, як правило, включають в себе підрозділи (нумерація складається з двох чисел, відокремлених крапкою), пункти (нумерація – з трьох чисел), підпункти (нумерація – з чотирьох чисел).

У першому розділі здобувач окреслює основні етапи розвитку наукової думки за розв'язуваною проблемою (завданням). Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач наукового ступеня повинен вирізнити ті питання, що залишились невирішеними і визначити своє місце у розв'язанні

проблеми(завдання). Загальний обсяг огляду літератури не повинен перевищувати 20 % обсягу основної частини дисертації.

У другому розділі описуються основні тенденції, закономірності, методи розрахунків, гіпотези, що розглядаються, принципи дії і характеристики використаних програмних та/або апаратних засобів, лабораторних та/або інструментальних методів і методик, оцінки похибок вимірювань та інше. Крім того, за бажанням здобувача у другому розділі обґрунтовується вибір напряму досліджень, викладається загальна методика проведення дисертаційного дослідження, наводяться методи вирішення завдань та їх порівняльні оцінки.

У наступних розділах: описується хід дослідження, умови та основні етапи експериментів; з вичерпною повнотою викладаються результати власних досліджень здобувача, як вони були отримані, та чому полягає їх новизна; дається оцінка повноти вирішення поставлених задач та достовірності отриманих результатів (характеристик, параметрів); порівнюються отримані результати з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних дослідників; обґрунтовується необхідність додаткових досліджень. У кінці кожного розділу формулюються висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів.

У висновках викладаються здобуті у дисертації найбільш важливі наукові та практичні результати, які сприяли розв'язанню наукової проблеми (завдання).

Список використаних джерел формується одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті; в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків; у хронологічному порядку. До додатків включається допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації. Бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації оформлюється за вимогами ДСТУ ГОСТ 7.1:2006

Авторське право є інститутом цивільного права і ключовою галуззю права інтелектуальної власності; воно призначене захищати зовнішню форму вираження об'єкта (вір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їхнє «матеріальне втілення». Авторське право не може використовуватись для захисту абстрактних ідей, концепцій, фактів, стилів та технік, що можуть бути використані у творі. Авторське право історично виникло внаслідок потреби захистити права авторів літературних творів та творів мистецтва; нині авторське право поширюється фактично на будь-які результати творчої діяльності, включаючи комп'ютерні програми, бази даних, фільми, фотографії і скульптури, архітектурні проекти, рекламні проспекти, карти і технічні креслення. Авторські права – це набір суб'єктивних виключних прав, які дозволяють авторам літературних, мистецьких та наукових творів отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності.

3. Семінарські заняття

Основними завданнями циклу семінарських занять є розвиток у аспірантів уміння працювати з психологічною літературою, готувати виступи, формулювати та відстоювати свою позицію, брати активну участь у дискусії; проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових та складних ідей та соціально-психологічних явищ.

Семінарське заняття 1. Теоретичні методи психологічного дослідження (2 год.)

Тема 2.2. Теоретичні методи психологічного дослідження

Мета: Поширити та поглибити знання аспірантів про теоретичні методи психологічного дослідження

Питання для обговорення:

1. Методи психології. Типологія методів. Методика.
2. Теоретичні методи дослідження в психології, зокрема аналіз, реконструкція, моделювання, прогнозування.
3. Операціоналізація понять у теоретичних дослідженнях. Теоретичне значення дослідження.
4. Оформлення теоретичної частини роботи.
5. Порядок опрацювання літературних джерел.

Література:

Основна: 1-5.

Додаткова: 2; 3-5; 8; 10.

Завдання на самостійну роботу аспірантів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Визначити та охарактеризувати основні методи психології.
2. Навести типологію методів.
3. Дати визначення методики та навести приклади застосування методик у психологічних дослідженнях.
4. Виокремити теоретичні методи дослідження в психології, зокрема аналіз, реконструкція, моделювання, прогнозування.
5. Проілюструвати операціоналізацію понять у теоретичних дослідженнях з психології.
6. Навести основні вимоги до оформлення теоретичної частини роботи.
7. Визначити порядок опрацювання літературних джерел.

Семінарське заняття 2. Емпіричні методи психологічного дослідження

Тема 2.3. Емпіричні методи психологічного дослідження

Мета: Систематизувати та закріпити знання аспірантів про емпіричні методи психологічного дослідження

Питання для обговорення:

1. Емпірична частина дослідження. Види експерименту.
2. Методи здобуття емпіричного матеріалу.
3. Визначення змінних. Поняття про вибірку досліджуваних. Вимоги до вибірки.
4. Пілотажне дослідження.
5. Інструктування. Процедура експерименту.
6. Обробка та аналіз даних дослідження.

Література:

Основна: 1-3; 5.

Додаткова: 2; 5-8; 10.

Завдання на самостійну роботу аспірантів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте специфіку змісту емпіричної частини дослідження.
2. Навести класифікацію видів експерименту.
3. Проаналізувати методи здобуття емпіричного матеріалу.
4. Розкрити поняття про вибірку досліджуваних.
5. Охарактеризувати основні вимоги до вибірки.
6. Розкрити поняття пілотажного дослідження.
7. Навести основні вимоги до обробки та аналізу даних дослідження.

4. Самостійна робота

До основних форм самостійної роботи аспірантів з вивчення курсу «Методологія наукових досліджень» слід віднести: опрацювання лекційного матеріалу та додаткове самостійне вивчення теоретичного матеріалу за підручниками та навчальними посібниками; підготовка до семінарських занять і виконання позааудиторних завдань. За відсутності індивідуальних завдань для організації самостійної роботи аспірантів із науково-навчальною літературою аспірантам пропонується: конспектування окремих тем, які виносяться на самоопрацювання, складання словника термінів.

Тема 1.2. Загально-методологічні основи наукових досліджень (13 год.)

Метою самостійної роботи аспіранта є отримання знань про загально-методологічні основи наукових досліджень.

Наукове дослідження як форма здійснення і розвитку науки. Класифікація наукових досліджень. Загальнонаукові принципи: єдності теорії і практики, детермінізму, доповнювальності, самоорганізації, системності, інваріантності. Вимоги до методів наукових досліджень. Класифікація методів. Проблема понятійно-категоріального апарату наукових досліджень.

Література:

Основна: 1-3; 5.

Додаткова: 4; 7; 8; 10.

Тема 2.1. Загальнопсихологічні і конкретнопсихологічні принципи організації і проведення психологічного дослідження (13 год.)

Метою самостійної роботи аспіранта є отримання знань про загальнопсихологічні і конкретнопсихологічні принципи організації і проведення психологічного дослідження

Загальнопсихологічні принципи дослідження. Принцип єдності психіки і діяльності. Принцип єдності особистості та її життєдіяльності. Принцип особистісного підходу. Принцип об'єктивності психологічного дослідження. Принцип історизму. Принцип дослідження психологічних явищ у їхньому розвитку. Принцип саморозвитку. Принцип суб'єктності. Принцип системності. Конкретнопсихологічні принципи дослідження.

Література:

Основна: 1-4.

Додаткова: 1; 3; 4; 7; 8; 10.

Тема 3.1. Види психологічних досліджень та етапи їх проведення (13 год.)

Метою самостійної роботи аспіранта є отримання знань про види психологічних досліджень та етапи їх проведення

Види психологічних досліджень. Етапи проведення психологічних досліджень. Розробка понятійно-категоріального апарату дослідження. Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження. Проведення дослідження. Обробка даних дослідження та оформлення результатів. Аналіз і інтерпретація результатів дослідження. Висновки.

Література:

Основна: 1-5.

Додаткова: 4; 7; 8.

V. Індивідуальні завдання

Виконання індивідуальних завдань не передбачено.

VI. Контрольні роботи

Виконання контрольних робіт не передбачено.

VII. Методичні вказівки.

Вивчення курсу «Методологія наукових досліджень» передбачає засвоєння аспірантами системи психологічних знань, основних понять за темами, ознайомлення з навчально-методичними матеріалами.

За кожною темою наводяться посилання на список основної та додаткової літератури, що не виключає можливості аспірантів самостійно по узгодженню з викладачем розширити цей список. Така робота по підбору релевантних наукових джерел може виявитись особливо корисною при підготовці аспіранта до залікової контрольної роботи.

Головною метою лекцій є мотивація і організація роботи аспірантів з навчальним матеріалом у міжсесійний період. Лекції проводяться з використанням мультимедійних презентацій (за наявності умов в аудиторії).

Проведення семінарських занять має бути практико орієнтованим. Головними завданнями семінарських занять є розвиток у аспірантів умінь працювати з науковою на навчальною літературою з психології, готувати доповіді, формулювати та відстоювати власну позицію, приймати активну участь у тематичній дискусії.

За відсутності індивідуальних завдань для організації самостійної роботи аспірантів із науково-навчальною літературою аспірантам пропонується: конспектування окремих тем, які виносяться на самоопрацювання, складання словника термінів.

Семестрова атестація – диференційований залік. Залік проводиться в письмовій формі. Час залікової контрольної роботи – 60 хвилин. Контрольне завдання містить 3 питання за тематичними розділами навчальної дисципліни.

Методичне забезпечення:

1. Підручники та їх електронні форми.
2. Навчальні посібники та конспекти лекцій, презентації.
3. Мультимедійний проєктор.

VIII. Рекомендована література

Основна

1. Бочелюк В. Й. Методика та організація наукових досліджень із психології : Навчальний посібник [Електронний ресурс] / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 360 с. – Режим доступу : <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fpadabum.com%2Ffx.php%3Fid%3D88773&name=x.php%3Fid%3D88773&lang=uk&c=5765b453eea2>
2. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 192 с. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/121707/>
3. Основи методології та організації наукових досліджень : Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів [Електронний ресурс] / за ред. А. Є. Конверського. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с. – Режим доступу : https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fshron.chtyvo.org.ua%2FKonverskyi_Anatolii%2FOsnovy_metodolohii_ta_orhanizatsii_naukovykh_doslidzhen.pdf&name=Osnovy_metodolohii_ta_orhanizatsii_naukovykh_doslidzhen.pdf&lang=uk&c=5765b6449220
4. Основи наукових досліджень : науково-допоміжний бібліографічний покажчик [Електронний ресурс] / Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Наукова бібліотека ; укладачі: І. О. Железняк, В. В. Косенко ; ред. В. В. Косенко ; передмова В. В. Косенко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. – 284 с. – Режим доступу : http://library.sspu.sumy.ua/biblioteka/bibliografichni_pokazhchyky/2014/1_g.pdf
5. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень. Підручник [Електронний ресурс] / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – К. : Знання, 2005. – 309 с. – Режим доступу : <http://toloka.to/t39664>

Додаткова

1. Артюх С. Основи наукових досліджень : [підручник] / С. Артюх // Українська інженерно-педагогічна академія. – Х. : УПА, 2006. – 277 с.
2. Афанасьєв А. Основи наукових досліджень : навч. посібник / А. Афанасьєв // Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ХНЕУ, 2005. – 96 с.
3. Білоусова Т. Основи наукових досліджень : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. Білоусова // Кам'янець-Подільський держ. ун-т. – Кам'янець-Подільський, 2004. – 120 с.
4. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень : підручник / М. Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
5. Габович А. Основи наукових досліджень : підруч. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за напрямом «Інформаційна безпека» / А. Габович // Державний ун-т інформаційно-комунікаційних технологій. – К. : ДУІКТ, 2006. – 174 с.

6. Грищенко І. Основи наукових досліджень : навч. посібник / І. Грищенко // Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2001. – 185 с.
7. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / А. М. Єріна. – К. – 2004. – 212 с.
8. Ковальчук В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / В. Ковальчук, Л. Моїсєєв ; під наук. ред. В. О. Дроздова ; М-во науки і освіти України, Акад. пед. наук України, Південний наук. центр АПН України. – 3-є вид. перероб. і доп. – К. : ВД «Професіонал», 2005. – 238 с.
9. Сиденко В. М. Основы научных исследований / В. М. Сиденко, И. М. Грушко. – Харків, Вища школа, 2002. – 200 с
10. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій : посібник / А. С. Філіпенко. – К. : Академвидав, 2004. – 208 с.

Інформаційні ресурси

Кампус НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://login.kpi.ua/>

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Для оцінювання успішності аспірантів застосовується рейтингова система (PCO). PCO враховує:

- результати роботи аспірантів на лекціях;
- результати роботи аспірантів на семінарських заняттях;
- якість ведення термінологічного словника.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання

1. Робота аспірантів на лекційних заняттях

Ваговий бал – **6**.

Максимальна кількість балів за роботу на лекційних заняттях дорівнює

6 балів × 3 л. з. = 18 балів.

Оцінювання роботи кожного аспіранта здійснюється на кожному лекційному занятті за двома показниками – присутністю і активністю:

а) присутність 3 бал × 3 л. з. = 9 балів.

Критерії оцінювання:

3 – присутність на лекційному занятті;

0 – відсутність на лекційному занятті.

б) активність 3 бали × 3 л. з. = 9 балів.

Критерії оцінювання:

3 – висока активність, яка свідчить про спрямованість на ґрунтовне засвоєння матеріалу;

1-2 – середня активність, що свідчить про спрямованість на формальне засвоєння матеріалу;

0 – низька активність, яка свідчить про ухиляння від засвоєння матеріалу.

2. Робота аспірантів на семінарських заняттях

Ваговий бал – **21**.

Максимальна кількість балів на всіх семінарських заняттях дорівнює

21 балів × 2 с.з. = 42 балів.

Оцінювання роботи кожного аспіранта здійснюється на кожному семінарському занятті за трьома показниками – підготовленістю, активністю та присутністю:

а) підготовленість 10 бали × 2 с. з. = 20 бали.

Критерії оцінювання:

13-15 балів – повна, чітка, викладена в певній логічній послідовності відповідь на всі поставлені питання, що свідчить про глибоке розуміння суті питання, ознайомлення аспіранта не лише з матеріалом лекцій, але й з підручником та додатковою літературою; висловлення аспірантом власної позиції щодо дискусійних проблем, якщо такі порушуються у питанні;

8-12 балів – не зовсім повна або не достатньо чітка відповідь на всі поставлені питання, що свідчить про правильне розуміння суті питання, ознайомлення аспіранта з матеріалом лекцій та підручника; незначні неточності у відповідях;

3-7 бали – відсутність відповіді на певні питання, або неправильна відповідь на них, що свідчить про поверхове ознайомлення аспіранта з навчальним матеріалом або значні похибки у відповідях;

1-2 балів – неправильна відповідь, що свідчить про незнання матеріалу, але намагання аспіранта висловити власне розуміння суті поставленого питання;

0 балів – відсутність відповіді.

б) активність 3 бали × 2 с. з. = 6 балів.

Критерії оцінювання:

3 – висока активність, що свідчить про ґрунтовну обізнаність з матеріалу та спрямованість на його опрацювання;

1-2 – достатня активність, що свідчить про обізнаність з матеріалу та спрямованість на його опрацювання;

0 – низька активність, що свідчить про неволодіння матеріалом та ухилення від участі у семінарському занятті.

в) присутність 3 бали × 2 с. з. = 6 балів.

Критерії оцінювання:

3 – присутність на семінарському занятті;

0 – відсутність на семінарському занятті.

За особливі досягнення в роботі на семінарському занятті двом кращим аспірантам може бути нараховано заохочувальні бали (+ 1 бал).

3. Ведення термінологічного словника

Максимальна кількість балів за ведення словника дорівнює **40** бали.

Критерії оцінювання:

35-40 бали – аспірантом наведено не менше, ніж 90% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

26-34 балів – аспірантом наведено не менше, ніж 75% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

16-25 балів – аспірантом наведено не менше, ніж 60% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

10-15 балів – аспірантом наведено не менше, ніж 30% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

0 балів – аспірантом наведено не менше, ніж 10% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

Розрахунок шкали (R) рейтингу

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$R_c = 6 \times 3 + 21 \times 2 + 40 = 100 \text{ балів}$$

Рейтингова шкала дорівнює 100 балам.

Залік «автоматом» отримують аспіранти, які накопичили протягом семестру не менш, ніж 60 балів.

Залікова контрольна робота

Аспіранти, які не отримали залік за рейтингом, тобто набрали протягом семестру рейтинг з навчальної дисципліни менше $0,6R$, або бажають виконувати залікову контрольну роботу з метою підвищення оцінки, виконують залікову контрольну роботу.

Необхідною умовою допуску до заліку є стартовий рейтинг (r_c), що складає 40% від R_c , тобто 40 балів. Час залікової контрольної роботи – 60 хвилин. Контрольне завдання містить 3 питання за тематичними розділами навчальної дисципліни.

Приклад:

Варіант № 1

1. Розкрити розуміння науки як соціального інституту.

2. Сформулювати загальні рекомендації щодо оформлення кваліфікаційних робіт.
3. Проілюструвати принцип дослідження психологічних явищ у їхньому розвитку.

Варіант № 2

1. Навести критерії вибору методів дослідження.
2. Охарактеризувати розробку понятійно-категоріального апарата як перший етап психологічних наукових досліджень.
3. Навести класифікацію видів експерименту.

Варіант № 3

1. Навести класифікацію методів наукових досліджень.
2. Визначити конкретнопсихологічні принципи дослідження.
3. Розкрити поняття пілотажного дослідження.

Критерії оцінювання залікової контрольної роботи

Залікова контрольна робота оцінюється за шкалою **100 балів**.

Перше запитання максимально оцінюється в 34 бали, друге та третє – 33 бали.

Кожне запитання оцінюється відповідно до системи оцінювання:

«відмінно», повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 30-34 (33) бали;

«добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації, або незначні неточності) – 20-29 балів;

«задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації та деякі помилки) – 10-19 балів;

«незадовільно», незадовільна відповідь – менше, ніж 10 балів.

Для отримання аспірантом відповідних оцінок (ECTS та традиційних) за результатами роботи в семестрі його рейтингова оцінка RD переводиться згідно з таблицею 1.

Таблиця 1.

RD = RC	Оцінка ECTS	Традиційна оцінка (диф.	Традиційна залікова оцінка
95-100	A	«Відмінно»	«Зараховано»
85-94	B	«Добре»	
75-84	C		
65-74	D	«Задовільно»	
60-64	E		
RD ≤ 59	FX	«Незадовільно»	«Не зараховано»
RC < 39 або не виконані інші умови допуску до заліку	F	«Не допущено»	

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Визначити поняття науки.
2. Охарактеризувати описову, прогностичну, проектно-конструкторську, технологічну та інші функції науки.
3. Розкрити розуміння науки як соціального інституту.
4. Дати характеристику історичних передумов виникнення науки.
5. Виокремити етапи розвитку науки.
6. Проаналізувати основні наукові революції.
7. Навести класифікацію наук.
8. Охарактеризувати організацію наукової діяльності в Україні.
9. Розкрити поняття теорії та її категоріальної основи.
10. Охарактеризувати розробку понятійно-категоріального апарата як перший етап психологічних наукових досліджень.
11. Розкрити значення теоретичного і практичного стану розробки проблеми для психологічного дослідження.
12. Навести визначення об'єкту та предмету дослідження.
13. Розкрити поняття мети та завдань дослідження.
14. Визначити поняття робочої гіпотези.
15. Навести критерії вибору методів дослідження.
16. Визначити поняття наукової новизни, теоретичної та практичної значущості результатів дослідження.
17. Сформулювати загальні рекомендації щодо оформлення кваліфікаційних робіт.
18. Навести вимоги до формулювання теми кваліфікаційних робіт.
19. Охарактеризувати вимоги до окремих складових роботи.
20. Навести вимоги щодо форматування роботи.
21. Сформулювати вимоги до наукового стилю мовлення.
22. Охарактеризувати основні вимоги до реферування та цитування літератури.
23. Розкрити поняття авторських прав.
24. Визначити та охарактеризувати основні методи психології.
25. Навести типологію методів.
26. Дати визначення методики та навести приклади застосування методик у психологічних дослідженнях.
27. Виокремити теоретичні методи дослідження в психології, зокрема аналіз, реконструкція, моделювання, прогнозування.
28. Проілюструвати операціоналізацію понять у теоретичних дослідженнях з психології.
29. Навести основні вимоги до оформлення теоретичної частини роботи.
30. Визначити порядок опрацювання літературних джерел.
31. Охарактеризуйте специфіку змісту емпіричної частини дослідження.
32. Навести класифікацію видів експерименту.
33. Проаналізувати методи здобуття емпіричного матеріалу.
34. Розкрити поняття про вибірку досліджуваних.
35. Охарактеризувати основні вимоги до вибірки.
36. Розкрити поняття пілотажного дослідження.

37. Навести основні вимоги до обробки та аналізу даних дослідження.
38. Обґрунтувати наукове дослідження як форму здійснення і розвитку науки.
39. Навести класифікацію наукових досліджень.
40. Охарактеризувати загальнонаукові принципи наукових досліджень.
41. Сформулювати вимоги до методів наукових досліджень.
42. Навести класифікацію методів наукових досліджень.
43. Розкрити проблему понятійно-категоріального апарату наукових досліджень.
44. Визначити загальнопсихологічні принципи дослідження.
45. Проілюструвати принцип єдності психіки і діяльності в наукових дослідженнях.
46. Проілюструвати принцип єдності особистості та її життєдіяльності в наукових дослідженнях.
47. Проілюструвати принцип особистісного підходу в наукових дослідженнях.
48. Проілюструвати принцип об'єктивності психологічного дослідження.
49. Проілюструвати принцип історизму в наукових дослідженнях.
50. Проілюструвати принцип дослідження психологічних явищ у їхньому розвитку.
51. Проілюструвати принцип саморозвитку в наукових дослідженнях.
52. Проілюструвати принцип суб'єктності в наукових дослідженнях.
53. Проілюструвати принцип системності в наукових дослідженнях.
54. Визначити конкретнопсихологічні принципи дослідження.
55. Виокремити види психологічних досліджень.
56. Охарактеризувати етапи проведення психологічних досліджень.
57. Навести стратегію розробки понятійно-категоріального апарату дослідження.
58. Навести способи розробки та експериментальної перевірки моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження.
59. Навести види та способи обробки даних дослідження та оформлення результатів.
60. Охарактеризувати процедури аналізу та інтерпретації результатів дослідження.
61. Проаналізуйте форми відображення результатів наукового дослідження.
62. Розкрийте поняття про наукову статтю та її структуру.
63. Розкрийте поняття тези доповіді на науковій конференції.
64. Проаналізуйте особливості підготовки наочного матеріалу для захисту результатів дослідження: комп'ютерні презентації, слайдові доповіді, стендові доповіді.
65. Визначити поняття та особливості впровадження результатів дослідження.